

Tuomas Ojanen

11.3.2022

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

HE 18/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetun lain sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaannpanosta annetun lain muuttamiseksi

1. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaannpanosta annettua lakia ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annettua lakia.
2. Esityksessä ehdotetaan määräaikaaisesti säädettäväksi oikeudesta luovuttaa potilastietoja hoidon edellyttämässä laajuudessa Uudenmaan maakunnassa potilasta hoitavalle terveystalvelun järjestämisestä ja toteuttamisesta vastaavalle hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän toimivaltaiselle viranomaiselle, jos potilas ei ole kieltänyt tietojen luovuttamisesta.
3. Ehdotetun sääntelyn tavoitteena on esityksen mukaan turvata potilastiedon käsittely Uudellamaalla sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen toimeenpanon alkuvaiheessa. Taustalla on sosiaali- ja terveysvaliokunnan huomautus siitä, että "asiantuntijakuulemisissa on nostettu esiin Uudenmaan hyvinvointialueiden potilastietojen käsittelyyn liittyvänä ongelmana se, ettei ehdotus sisällä sääntelyä nykyisenkaltaisesta HUSin alueen yhteisrekisteristä, josta säädetään nykyisin terveydenhuoltolain 9 §:ssä. Valiokunta toteaa, että asiaa koskeva valmistelu on sisällytetty niin sanottuun sote100-lakiesitykseen (HE 56/2021 vp). Valiokunta pitää tärkeänä varmistaa, ettei tiedon integraatio käytännössä vaarannu Uudellamaalla ja käsittelee Uudenmaan hyvinvointialueita koskevan rekisterinpitoasian kyseisen esityksen yhteydessä." (StVM 16/2021 vp). Sosiaali- ja terveysministeriö tulee esityksen mukaan esittämään pysyvää lainsäädäntöä asiakas- ja potilastietojen luovuttamisesta tiedonhallintasäädösten kokonaisuudistuksen yhteydessä.
4. Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa (jakso 11, s. 22-28) on tehty selkoa ehdotetusta sääntelystä perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Lisäksi esityksessä on muuallakin tarkasteltu esityksen perustuslakikytkentöjä (ks. erit. jakso 2.4, s. 6-7). Perustuslakitarkastelujen ja yleensäkin esityksen volyyymi vaikuttavat jopa ylimitoitetuilta siihen nähden, että ehdotettu sääntely koostuu kahdesta määräajan voimassaolevasta pykäläehdotuksesta.

Arvio

5. Esitykseen sisältyvät oikeudelliset kysymykset ovat pääosin muita kuin perustuslakia koskevia.

6. Oikeudellisesti yksi keskeinen kysymys on esityksessä ehdotetun sääntelyn sopusointu unionin yleisen tietosuoja-asetuksen kanssa. Koska perustuslakivaliokunnan valtiosääntöisiin tehtäviin ei kuitenkaan lähtökohtaisesti kuulu kansallisen täytäntöönpanosääntelyn arviointi EU:n aineellisen lainsäädännön kannalta, tässä riittää todeta, että esitys vaikuttaa olevan unionin yleisen tietosuoja-asetuksen salliman ns. kansallisen liikkumavaran puitteissa olkoonkin, että tietosuoja-asetus sinänsä sallisi muitakin sääntelymalleja. Viittaaan myös esityksen jaksoon 4.2.3 tietosuoja vaikutusten arvioinnista sekä jaksoon 5, jossa on eritelty erilaisia muita toteuttamisvaihtoehtoja huomioiden samalla EU-oikeuden vaatimuksia.
7. Esityksessä ehdotetun sääntelymallin välttämättömyys vaikuttaa jossain määrin kyseenalaiselta, mitä on omiaan havainnollistamaan jo yksin se, että esityksen jaksossa 5 on tehty selkoa peräti kahdeksasta (8) muusta toteuttamisvaihtoehdosta. Silti ehdotettua sääntelyä voidaan kuitenkin pitää ”yhtenä mahdollisena”, eikä sen hyväksymiselle ole perustuslaillista estettä. Potilastietojen käsittely on säännösperusteisesti sidottu 1. lakiehdotuksen 25 §:ssä potilaan hoidon toteuttamisen kannalta välttämättömiin potilastietoihin tai asiakas- ja potilastietoihin, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan palvelun tuottamiseksi ja toteuttamiseksi. 2. lakiehdotuksen 64 a §:ssä taas väliaikaista tiedonsaantioikeutta rajattaisiin asianmukaisesti potilaan kiello- ja peruuttamisoikeussääntelyllä.
8. Esityksen hyväksymisen myötä potilastietojen käsittelyn sääntelykokonaisuus muodostuu entistä vaikeaselkoisemmaksi sekä potilaan (”asiakkaan”) että terveydenhuollon ammattihenkilöstön kannalta. Vaikka ehdotettu sääntely koostuu vain kahdesta väliaikaiseksi tarkoitettusta pykäläehdotuksesta, monimutkaisuutta syntyy jo yksin pykäläehdotuksiin sisältyvistä viittauksista useisiin muihin lakeihin ja niiden yksittäisiin pykäliin.
9. Perustuslakivaliokunta on painottanut tarvetta selkeään ja ymmärrettävään lainsäädäntöön varsinkin arkaluontoisten henkilötietojen käsittelysääntelyn yhteydessä, mitä potilastietojen käsittely mitä suurimassa määrin on (ks. esim. PeVL 58/2018 vp). Potilastietojen käsittelyä koskevan sääntelykokonaisuuden vaikeaselkoisuus saattaa johtaa paitsi potilaan oikeuksien reaalisen toteutumisen vesittymiseen myös pahimmillaan potilasturvallisuuden vaarantumiseen sekä potilastietojen (tahattomaan) väärinkäyttöön.
10. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa olisi syytä huomauttaa painokkaasti tarpeesta kehittää asiakas- ja potilastietojen käsittelysääntelyä nykyistä merkittävästi selkeämmäksi ja ymmärrettävämmäksi sosiaali- ja terveysministeriössä vireillä oleva tiedonhallintasäädösten kokonaisuudistuksen yhteydessä.